

DOTYCHCZASOWE AKTY PRAWNE DOTYCZĄCE OCHRONY OGRODÓW BOTANICZNYCH I OGRODÓW ZOOLOGICZNYCH W POLSCE

Actual law acts concerning the protection of botanic and zoological gardens in Poland

Aleksander ŁUKASIEWICZ

Ogród Botaniczny UAM Poznań ul. Dąbrowskiego 165, 60-594 Poznań

Do roku 1980 ogrody botaniczne i ogrody zoologiczne nie były prawnie chronione i narażane bywały na stałe ograniczanie terytorialne na rzecz handlu, przemysłu, budownictwa, komunikacji itp. Przykładami mogą być próby przejęcia urządzonych części ogrodów botanicznych:

- w Krakowie - na budowę operetki (rok 1974),
- w Łodzi - na przeprowadzenie rurociągu (rok 1984),
- w Poznaniu - na przeprowadzenie trasy szybkiego ruchu (rok 1975),
- w Warszawie - przecięcia Ogrodu kładką spacerową od Agrykoli do Łazienek (rok 1975),
- we Wrocławiu - na budowę stacji benzynowej (rok 1974),

W wyniku interwencji Komisji/Rady Ogrodów Botanicznych i Arboretów przy Komitecie Botaniki PAN we wszystkich przypadkach udało się obronić te ogrody.

Drastycznym przykładem utraty części terenu przeznaczonego na Ogród Botaniczny PAN w Powsinie, jest wybudowanie osiedla mieszkaniowego na dolnym tarasie, najcenniejszym dla kolekcji roślinnych Ogrodu.

W tej sytuacji należało jak najszybciej stworzyć prawne formy ochrony tych instytucji. Okazja taka powstała dopiero wraz z projektem Ustawy o Ochronie Środowiska. Pierwsza jej wersja z lat siedemdziesiątych nie uwzględniała jednak ochrony ogrodów botanicznych. Jako ówczesny przewodniczący Rady Ogrodów Botanicznych i Arboretów przy Komitecie Botaniki PAN zwróciłem się, w drugiej połowie lat siedemdziesiątych umotywowanym pismem do Ministerstwa Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z wnioskiem o objęcie ochroną również ogrodów botanicznych.

W odpowiedzi na to otrzymałem wyjaśniające pismo z ww. Ministerstwa, Dep. Usług Komunalnych, Zespołu Zieleni Miejskiej - mgr inż. Marka Janiaka że, zgodnie z naszym pismem, ochrona ogrodów botanicznych zostanie uwzględniona w przygotowywanej Ustawie o Ochronie Środowiska. Zasugerowano przy tym, aby razem z ogrodami botanicznymi uwzględnić również ogrody zoologiczne.

Po dalszych konsultacjach i ustaleniach ochrona ogrodów botanicznych i zoologicznych uzyskała odbicie w Ustawie o Ochronie Środowiska, opublikowanej w Dz. Ustaw Nr 3 z 11.02.1980 roku w Art.36, Rozdz. 4, o następującej treści:

1. Ogrody botaniczne i zoologiczne, z uwagi na ich rolę społeczną, dydaktyczną, wychowawczo-kulturalną, naukową i gospodarczą, podlegają prawnej ochronie niezbędnej do zapewnienia prawidłowej działalności i rozwoju tych placówek.

2. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, w drodze Rozporządzenia, określi zasady ochrony ogrodów botanicznych i zoologicznych.

Zgodnie z p.2 Art.36, opracowałem zasady ochrony ogrodów botanicznych i zoologicznych i przesłałem je do Ministerstwa Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska dla przyszłego rozporządzenia. Powyższa propozycja znalazła odbicie w Nr 20 Dz. Ustaw z 17.09.1980 roku w poz.74 - Rozporządzeniu Ministra Administracji Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska, w sprawie zasad ochrony ogrodów botanicznych i zoologicznych w paragrafach od 1 do 10 w których zostały one szczegółowo omówione.

W Dzienniku Ustaw Nr 49 z 15.04.1994 zostało opublikowane Obwieszczenie Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 21.03.1994 identycznej treści jak Ustawa o Ochronie i Kształtowaniu Środowiska z 11.02.1980 (Dziennik Ustaw Nr 3).

W związku z przygotowywaną obecnie nową wersją Ustawy o ochronie środowiska, jako ówczesny przewodniczący Rady Ogrodów Botanicznych i Arboretów, zwróciłem się dnia 27.12.1995 roku do Departamentu Prawnego Ministerstwa Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z prośbą o rozszerzenie art.36 Ustawy z 11.02.1980, ogłoszonej w Dzienniku Ustaw Nr 3 o dodatkowy punkt o ochronie terenów przewidzianych w planach zagospodarowania przestrzennego na rozbudowę istniejących lub budowę nowych ogrodów botanicznych. W ten sposób treść byłego Art.36, byłaby następująca:

1. Ogrody botaniczne i zoologiczne, z uwagi na ich rolę społeczną, dydaktyczną, wychowawczo-kulturalną, naukową i gospodarczą podlegają prawnej ochronie niezbędnej do zapewnienia prawidłowej działalności i rozwoju tych placówek.

2. Ochronie podlegają również tereny przewidziane, w planach zagospodarowania przestrzennego, na rozbudowę istniejących lub budowę nowych ogrodów botanicznych.

3. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, w drodze rozporządzenia określi zasady ochrony ogrodów botanicznych i zoologicznych.

Z niewiadomych mi przyczyn, w projekcie nowej wersji Ustawy, sugestii tej nie uwzględniono, o czym dowiedziałem się w maju 1996 roku. W tej sytuacji, w dniu 8.06.1996 zwróciłem się do Posła - Radosława Gawlika - Przewodniczącego Podkomisji Sejmowej ds. Ustawy o Ochronie i Kształtowaniu Środowiska z prośbą o uwzględnienie zgłoszonego przeze mnie uzupełnienia do Art.36. W wyniku tego, w dniu 27.06.1996 roku, wraz z doc. dr hab. Jerzym Puchalskim -Dyrektorem Ogrodu Botanicznego PAN w Powsinie braliśmy udział w posiedzeniu tejże Podkomisji, na którym przedstawiłem proponowane uzupełnienia. Poprawka ta została przegłosowana przez Posłów pozy-

tywnie i ma się ukazać w nowej wersji Ustawy o Ochronie i Kształtowaniu Środowiska.

Niezależnie od tego 9.12.1994 i 8.06.1996 przesłałem do Departamentu Ochrony Przyrody Ministerstwa Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, a w dniu 6.12.1994 do Narodowej Fundacji Ochrony Środowiska propozycję nowej wersji rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Oparta ona jest o Rozporządzenie Min. Adm. Gosp. Ter. i Ochrony Środowiska i opublikowana w 1980 roku (Dz. Ustaw Nr 20) oraz o uwagi kierownictwa polskich ogrodów botanicznych i zoologicznych.

Projekt ten obejmuje 8 paragrafów i ma następującą treść:

§ 1

Przez ogród botaniczny i ogród zoologiczny rozumie się:

wydzielony teren o naturalnych, w miarę możliwości warunkach fizjograficznych, hydrologicznych i glebowych, celowo zagospodarowany i urządzony, który:

- stanowi miejsce uprawy roślin różnych stref klimatycznych i środowisk życiowych, hodowli zwierząt egzotycznych i krajowych oraz związanej z tym działalności naukowo-badawczej, dydaktycznej, popularyzatorskiej i rekreacyjnej,
- jest wyposażony w obiekty budowlane i urządzenia niezbędne do prowadzenia wyżej wymienionej działalności.

§ 2

1. Ogrody botaniczne i ogrody zoologiczne pozostają pod opieką prawa i podlegają ochronie zmierzającej do zachowania na ich terenie warunków przyrodniczych, niezbędnych do prawidłowego rozwoju i funkcjonowania tych placówek.

2. Ochrona ta polega w szczególności na zakazie:

- wznoszenia na terenie ogrodów botanicznych i ogrodów zoologicznych jakichkolwiek obiektów budowlanych lub urządzeń nie związanych z ich działalnością,
- ograniczania obszaru ogrodu botanicznego lub ogrodu zoologicznego na rzecz działalności nie związanych z ich rolą i przeznaczeniem,
- zmiany przeznaczenia terenu przewidzianego w planach zagospodarowania przestrzennego na

powiększenie istniejącego lub powstanie nowego ogrodu botanicznego i ogrodu zoologicznego,

- zmiany stosunków wodnych, zwłaszcza poziomu wód gruntowych na terenie ogrodu botanicznego i ogrodu zoologicznego lub w najbliższym ich otoczeniu,

- zanieczyszczania powierzchni ziemi, wód oraz powietrza atmosferycznego na terenie ogrodu botanicznego, ogrodu zoologicznego i w ich otoczeniu,

- wznoszenia w sąsiedztwie ogrodu botanicznego i ogrodu zoologicznego obiektów budowlanych, względnie urządzeń przeznaczonych do prowadzenia działalności produkcyjnej lub usługowej, wpływających szkodliwie na warunki przyrodnicze, estetykę i prawidłowe funkcjonowanie jednostek objętych niniejszym rozporządzeniem,

- dokonywanie zmian w szacie roślinnej na terenie ogrodów botanicznych oraz ograniczenie ilości zwierząt w ogrodach zoologicznych wynika z ich specyfiki i dopuszczalne jest jedynie w ramach działalności naukowo-dydaktycznej, sanitarno-pielęgnacyjnej i kompozycyjno-przestrzennej.

3. Obiekty budowlane lub urządzenia znajdujące się już na terenie ogrodu botanicznego lub ogrodu zoologicznego nie związane z ich działalnością, mogą być użytkowane aż do ich wyeksploatowania jedynie w sposób nie wywierający ujemnego wpływu na te placówki. Obiekty te i urządzenia nie mogą być odtwarzane lub przekazywane obcym użytkownikom bez zgody zarządzającego ogrodem.

4. Zasady korzystania z ogrodów botanicznych i ogrodów zoologicznych określają w drodze regulaminu ich dyrekcje lub zarządy.

§ 3

Ogród botaniczny i ogród zoologiczny nie wpisane do rejestru zabytków lub nie poddane szczególnym formom ochrony (art. 13 Ustawy o ochronie przyrody) mogą być zlikwidowane tylko wówczas, gdy na danym terenie nie mają one możliwości prawidłowego funkcjonowania, pod warunkiem jednak urządzenia takiego obiektu na innym terenie, zapewniającym im korzystne warunki rozwoju.

§ 4

Terenowe organy administracji państwowej oraz samorządowej, w planach zagospodarowania

przestrzennego oraz swojej działalności, uwzględnią potrzeby ogrodów botanicznych i ogrodów zoologicznych oraz zapewnią zgodną z przepisami ich ochronę.

§ 5

O ile w danym regionie kraju istnieje uzasadniona potrzeba budowy nowego lub powiększenia istniejącego ogrodu botanicznego lub ogrodu zoologicznego, właściwe organy administracji państwowej i samorządowej, na wniosek dyrekcji zainteresowanych instytucji, względnie Rady Ogrodów Botanicznych albo Rady Dyrektorów Polskich Ogrodów Zoologicznych lub uwzględniając ich opinię dokonają wyboru odpowiedniego terenu i wyznaczą go w planie miejscowym przestrzennego zagospodarowania.

§ 6

Ochrona środowiska przyrodniczego i żywych zasobów przyrody nakłada na ogrody botaniczne i zoologiczne szczególnie obowiązek prowadzenia badań naukowych i edukacji oraz służenia praktyczną pomocą w zakresie zachowania i wzmacniania naturalnych populacji, poprzez restytucję i wprowadzanie na stanowiska zastępcze zagrożonych gatunków roślin i zwierząt. Pozyskiwanie tych ostatnich z siedlisk naturalnych, dla wyżej wymienionych celów, powinno być maksymalnie ograniczone aby nie przyczyniać się do niszczenia ich zasobów w przyrodzie.

§ 7

Właściwy organ administracji państwowej lub samorządowej, przed wydaniem decyzji w sprawie lokalizacji inwestycji albo w sprawie zmiany sposobu użytkowania obiektów, urządzeń i gruntów na obszarze przylegającym do ogrodu botanicznego i ogrodu zoologicznego informuje o projektowanym przedsięwzięciu dyrektora lub zarządzającego tymi obiektami, który w terminie jednego miesiąca może zgłosić swoje zastrzeżenia i wnioski.

§ 8

Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Niezależnie od Ustawy o Ochronie Środowiska ogrody botaniczne i zoologiczne chroni Ustawa o Ochronie Przyrody z dnia 16.09.1991 opublikowana w Dzienniku Ustaw Nr 114, z dnia 12.12.1991 w Art. 46, w następującym brzmieniu: Art.46. 1. Ogrody botaniczne i

zoologiczne podlegają ochronie niezbędnej do zapewnienia zachowania gatunków fauny i flory zagrożonych wyginięciem w stanie naturalnym.

2. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa określi zasady ochrony i hodowli w ogrodach botanicznych i zoologicznych gatunków, o których mowa w ust.1.

W związku z przygotowywaniem nowej wersji również tej Ustawy, Art. 46, zostanie rozszerzony, zgodnie z sugestiami aktualnego przewodniczącego Komisji Ogrodów Botanicznych i Arboretów przy Komitecie Botaniki PAN i przewodniczącego Rady Polskich Ogrodów Botanicznych - Doc. dr hab. Jerzego Puchalskiego.